

що в більшості випадків обумовлюється необхідністю використання приладів та спеціального обладнання.

Порядок проведення судово-медичного освідчення виходить за межі кримінально-процесуальної регламентації та визначається відомчими нормативними актами, які регламентують діяльність судово-медичних експертів та лікарів під час виконання даної дії.

Оскільки судово-медичне освідчення є процесуальною дією, вважаю доцільним врегулювати статус осіб, які його проводять, у КПК, що сприятиме підвищенню якості та ефективності його виконання. Так, ст. 193 КПК України необхідно доповнити положеннями, котрі б надавали судово-медичному експерту і лікарю, які виконують судово-медичне освідчення, право: знаходитися з матеріалами, що стосуються предмета судово-медичного освідчення; порушувати клопотання про надання додаткових матеріалів; отримувати винагороду за проведення даної процесуальної дії, якщо її виконання не входить до кола їх службових обов'язків; на забезпечення безпеки.

Судово-медичного експерта та лікаря слід також наділити обов'язком: виконати судово-медичне освідчення і повідомити про це особу, яка доручила його проведення; без дозволу лізавача чи слідчого не розголошувати дані матеріалів перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини і події, дізнання або досудового слідства, що стали їм відомі у зв'язку з проведенням освідчення; заявити самовідвід за наявності для цього підстав; повідомити лізавача або слідчого про самовідвід та його підстави. Підставами для відводу вказаних осіб пропоную вважати правила, передбачені ст. 62 КПК України.

Крім цього, доцільно було б передбачити кримінальну відповідальність осіб, які виконують судово-медичне освідчення, за складання завідомо неправдивого акта або довідки про його проведення; розголошення даних матеріалів перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочини і події, дізнання або досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : проект від 13 груд. 2007 р. № 1233. Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb/n/-webproc4_1?pf3511=31115.
2. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 1997 р. № 8 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963-2008 рр. - Вид. 5-е, змін та доп. - Х. : Одісей, 2009. - 3і змінати, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 15.
3. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Б. В. Романюк. - К, 2002. - 20 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ – ОБОВ'ЯЗОК ПРОКУРОРА

Назарук О.І.

аспірант І року навчання
Національної академії прокуратури України

При провадженні у кримінальній справі, зокрема, на стадії дізнання та досудового слідства, прокурор наділений повноваженнями владно-розпорядчого характеру, що дозволяють йому своєчасно вживати передбачених законом заходів для усунення будь-яких порушень закону, від кого б ці порушення не виходили. Такі повноваження прокурора поширюються і на сферу забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином.

Відповідно до ст. 29 Кримінально-процесуального кодексу України (далі

КПК України) орган дізнання, слідчий, прокурор та суд зобов'язані вжити заходів до забезпечення вже заявленого чи можливого цивільного позову. При цьому, у справі має бути зібрано достатньо даних про те, що злочинним завдана матеріальна шкода, або понесені витрати закладом охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочину.

Водночас, ст. ст. 125-126 КПК України лише на слідчого покладають обов'язок вжити заходів до забезпечення заявленого у кримінальній справі, а також можливого у майбутньому цивільного позову. Вжиття таких заходів на стадії досудового здійснюється слідчим з власної ініціативи або за клопотанням цивільного позивача і полягає у :

- накладенні арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого (підприємства), його дружини/чоловіка або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за його дії, де б ці вклади, цінності та інше майно не знаходились. Накладення арешту на вклади проводиться виключно за рішенням суду;

- вилученні майна, на яке накладено арешт;
- вилученні цінностей та іншого майна, незаконно відібраних у власника, вилученні майна, нажитого злочинним шляхом;
- передачі майна, на яке накладено арешт, на зберігання представникам підприємств, установ, організацій або членам родини обвинуваченого чи іншим особам. При цьому, особи, яким передано майно, попереджаються під розписку про кримінальну відповідальність за його незбереження за ст. 388 КК України [2, с.15].

Крім цього, відповідно до ч. 3 ст. 126 КПК України, не підлягають описові предмети першої потреби, що використовуються особою, у якій проводиться опис, і членами її родини. Перелік цих предметів визначено в Додатку до Кримінального кодексу України [1].

Забезпечення прокурором цивільного позову у справі можливе при здійсненні ним прокурорського нагляду за додержанням законів щодо відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Так, на підставі п. 9 ч.1 ст. 228 КПК України прокурор зобов'язаний встановити наступне:

- чи здійсненні всі необхідні розшукові, слідчі та судові дії щодо розшуку втраченого майна в результаті виненого злочину. За напрацюваннями практики можна виокремити основні види майна, на яке може накладатися арешт: приватні жили будинки та квартири, страхові вклади, зарплата, премії, транспортні засоби, банківські вклади, цінні папери, приватизаційні майнові сертифікати, за необхідності – отримані грошові перекази в відділеннях зв'язку, авторські гонорари, майно заставлене в ломбарді [3, с. 82-83];

- чи визначено джерела відшкодування шкоди;
- чи проведено опис та накладено арешт на майно, згідно вимог закону;
- чи проведено необхідні заходи для збереження майна.

Прокурор, повинен здійснювати нагляд за своєчасністю, правильністю, законністю та повнотою всіх процесуальних дій, спрямованих на забезпечення відшкодування шкоди. Нагляд за цєю діяльністю має важливе значення і вона повинна завжди бути в центрі уваги прокурора. Але посилення ролі прокурора в питаннях вжиття заходів щодо забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином і таким чином, зміцнення законності на даному напрямі діяльності можливе шляхом передавання в ст. 125 КПК України обов'язку прокурора самостійно, а слідчого за погодженням з прокурором вживати заходів щодо забезпечення цивільного позову чи можливої конфіскації майна.

Така постановка питання обумовлена необхідністю посилення захисту основоположних прав людини та громадянина, які можуть зазнавати порушень при накладенні арешту на майно. Так, ст. ст. 41, 42 Конституції України встановлюють, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути

процесуальних документах проведення слідчих дій, наприклад, доведення обвинуваченому (підозрюваному) його прав. В інших випадках права учасників кримінального процесузначаються у процесуальних документах. Так, у повідомленні потерпілому про закриття кримінальної справи вказується, що він має право ознайомитися з матеріалами справи, а також оскаржити вирок. Наведені приклади реалізуються в письмовій формі доведення прав та обов'язків. Ознайомлення учасника кримінального судочинства з правами може проводитися усно. Наприклад, перед проведенням допиту слідчий повинен роз'яснити особі її право на відмову від показань, якщо вона має цей вид імунітету, роз'яснити права понятим тощо. Про роз'яснення робиться відмітка в протоколі, засвідчена підписом учасника процесу у відповідному процесуальному документі [6, с.359].

Отже, доведення учасникам кримінального процесу їх прав та обов'язків повинно стати обов'язковою процедурою під час розслідування. Так чи інакше від слідчого багато в чому залежить дотримання прав людини, зокрема обвинуваченого. Саме він зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів для того, щоб цих прав дотримувалися також інші особи. Не менш важливою гарантією є надання правової допомоги захисника.

Знання учасниками кримінального процесу своїх прав не вирішує питання про їх реалізацію. Відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства слідчий повинен забезпечити реалізацію учасниками кримінального процесу своїх прав, тобто зробити їх цілком можливими і реальними під час здійснення кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Малярко В. Найпоширеніші помилки та порушення законів, які допускаються при провадженні дізнання та досудового слідства/Право України. - 2001. - №3. - с.15-20.
2. Добровольская Т.Н. Гарантія прав граждан в уголовном судопроизводстве // Советское государство и право. - 1980. - № 2. - с.128-135.
3. Белозеров Ю.Н., Марфицын П.Г. Обеспечение прав и законных интересов личности в стадии возбуждения уголовного дела. - М.: Юридическая литература, 2004. - 96 с.
4. Москалькова Т.Н. Этика уголовно-процессуального доказывания. - М.: Спарк, 2005. - 125 с.
5. Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій / Упоряд. Т. Яблонська. - К.: Сфера, 1999. - 256 с.
6. Строков І.В. Процесуальні гарантії забезпечення прав і свобод особи у кримінальному судочинстві [Текст] / І. В. Строков // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. юридична. Вип. 1. - 2008. - С. 355-363

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОГО ОСВДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Кочнєва А.О.
студентка ІV курсу Юридичного інституту
Національного авіаційного університету

Нові реалії, в яких перебуває Україна у зв'язку з європейською інтеграцією та реформуванням кримінально-процесуального законодавства, викликають необхідність переосмислення багатьох положень процесуальної теорії. Не є винятком і положення кримінально-процесуального законодавства, які регламентують порядок використання у судочинстві спеціальних знань.

Удосконалення процесуальних форм взаємодії слідчого з особами, які володіють спеціальними знаннями, має важливе теоретичне і практичне значення. Однією з таких форм є залучення судово-медичного експерта або

лікаря до проведення судово-медичного освиддування (ч. 2 ст. 193 КПК України).

Дане питання було предметом дослідження багатьох учених: Г. І. Грамовича, Ю. А. Калінкіна, В. Н. Махова, Б. В. Романюка тощо. Незважаючи на це, на сьогодні залишаються не визначеними сутність судово-медичного освиддування, процесуальний механізм його призначення, а також статус осіб, які його проводять.

Відсутність у законі чіткої регламентації порядку проведення судово-медичного освиддування викликало розбіжності серед учених у визначенні його сутності. Так, у науковій літературі освиддування розглядалося як різновид огляду, судово-медичної експертизи, самостійна слідча дія тощо [3, 7].

Б. В. Романюком неогрунтовано висловлювалася точка зору щодо можливості проведення судово-медичного освиддування лише слідчим, оскільки вказана дія є слідчою дією, тобто її не вправі проводити інший суб'єкт. Разом із цим учений стверджує, що судово-медичний експерт або лікар, котрі залучаються слідчим до проведення судово-медичного освиддування, виконують лише пізнавальну функцію [3, 12]. Із такою думкою погодитися не можна, оскільки в певних випадках слідчий не зможе провести судово-медичне освиддування через брак спеціальних знань і йому доведеться звертатися до об'язаних осіб за допомогою, надання якої матиме самостійний характер.

Справедливою є точка зору В. М. Махова, який вказує на неприпустимість ототожнювання діяльності осіб, котрі проводять судово-медичне освиддування, з діяльністю спеціаліста, оскільки регламентація участі вказаних суб'єктів кримінального судочинства у справі передає різні засоби процесуальної фіксації її результатів [3, 18].

Навність таких особливостей спонукає виділити проведення судово-медичного освиддування в окрему форму використання спеціальних знань.

Слід відзначити, що ст. 193 чинного Кримінально-процесуального кодексу України (далі - КПК), визначаючи підстави для призначення судово-медичного освиддування, просто вказує на необхідність його проведення. Натомість проект нового КПК передає проведення даної дії лише в разі оголення особи, яка підлягає освиддуванню, іншої статі, ніж слідчий. Вважаю, що визначити необхідність призначення даної дії повинен слідчий, адже лише оголення особи при проведенні освиддування не може бути єдиною підставою для його призначення.

Доцільно також звернути увагу на те, що Кримінально-процесуальний кодекс не регламентує порядок залучення судово-медичного експерта та лікаря до проведення судово-медичного освиддування. Він лише передає проведення даної дії «за вказівкою слідчого» (ч. 2 ст. 193 КПК України) або «за дорученням слідчого» (п. 3 ст. 257 КПК України), характер якого законом не визначається. Лише у «Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я СРСР від 11 грудня 1978 р. № 1208, вказувалося на письмовий характер доручення органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Комітету державної безпеки і суду про проведення судово-медичного освиддування. При цьому, знову ж таки, форма такого доручення не визначалася.

Залучення судово-медичного експерта та лікаря до проведення судово-медичного освиддування слід здійснювати за письмовим дорученням слідчого, про що необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 193 КПК України. Запропонована форма залучення об'язаних осіб до участі у кримінальній справі відповідає порядку ініціації слідчим взаємодії з іншими суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності, передбаченому ч. 3 ст. 114 і ст. 118 КПК України.

Письмове доручення може бути адресоване як певній об'язаній особі, що повинна провести дану процесуальну дію, так і керівнику установи чи організації, де вона працює. Керівник установи, отримавши доручення зобов'язаний забезпечити його виконання, доручивши проведення судово-медичного освиддування підлеглій особі, яка узгоджує зі слідчим організаційні питання (наприклад, час доставлення обвинуваченого, підозрюваного). Вказана процесуальна дія, як правило, проводиться за місцем знаходження її виконавця,